

Les finalitats del dibuix

Lliurament 1

Dibuix artístic II, Bloc 1. Departament d'Arts

Xavier Belanche Alonso

Curs 2016-2017

Aquests **continguts** han estat redactats i estructurats en el llenguatge de marques [Markdown](#), de John Gruber i exportats a $\LaTeX$, sistema originalment desenvolupat per Leslie Lamport i basat en el sistema $\TeX$ creat per Donald Knuth, gràcies a [Pandoc](#), la meravellosa navalla suïssa de la documentació de John MacFarlane.

Sobre **la tipografia** cal remarcar l'esplèndid treball de Robert Bringhurst, *The Elements of Typographic Style* que ha servit de gran ajuda i inspiració per a una millor decisió en l'elecció de la font que, en aquest text, ha estat escollida com a font del cos del text la fantàstica Bergamo Pro a 12pt i, en el cas de la portada, es combina amb l'Helvetica.

La **imatge de la portada** correspon a l'obra dels germans Jakes i Dinos Chapman, *Sad presentiments of what must come to pass*, (2003).

Concepció, recerca, disseny, desenvolupament i publicació a càrrec de
Xavier Belanche Alonso

Barcelona, 31 d'agost de 2016

Advertiment de l'autor

Els continguts de la matèria de Dibuix Artístic estan extrets del llibre *El manual de dibujo* de Juan José Gómez Molina, Juan Bordes i, especialment, Lino Cabezas. L'autor creu que, en l'àmbit dels estudis artístics, hi ha un buit pel que fa al seu coneixement conceptual i, per tant, limitant-la generalment a un aprenentatge clarament instrumental. Amb la voluntat de corregir aquesta situació, l'autor ha trobat en el recorregut proposat per Lino Cabezas un punt de partida per a establir el que podria ser un *manual de dibuix* actual i crític amb molts dels tòpics que, fins al dia d'avui, han configurat i determinat el seu aprenentatge. Punt de partida per a definir uns continguts que, en la mesura del possible, es faran modificacions i ampliacions fins que cristal·litzin en una obra completament nova.

Índex de continguts

Per què dibuixem? Anàlisi de les finalitats del dibuix

El dibuix descriptiu	6
La il·lustració gràfica i el dibuix ornamental	8
El dibuix polític	9
El dibuix d'ideació	12
El dibuix d'expressió de la individualitat	14
El dibuix constructiu	16

Per què dibuixem? Anàlisi de les finalitats del dibuix

La majoria de manuals o tractats sobre l'aprenentatge del dibuix plantegen al lector sobre la necessitat del dibuix com a activitat humana. *Per què dibuixem?* Dins de la història de l'art, l'ideal de bellesa ha estat un dels arguments més importants com a motivació per dibuixar. Però des del segle XVII no ha estat l'única. A més de la bellesa en el dibuix es reconeix la valoració del fet quotidià, la recerca d'una utopia, la nostàlgia del passat, la passió per la veritat, l'orgull pel virtuosisme i l'habilitat natural, la fe en els principis científics, la creença en l'objectivitat, l'atracció de la fantasia, el reconeixement dels mestres, l'exploració de la subjectivitat o, en menor grau, per ocupar el temps en una reunió.

Davant de la diversitat de finalitats per respondre a la pregunta de *per què dibuixem?*, molts manuals de dibuix identifiquen una sèrie de modes de dibuixar que determinen, per una banda, el resultat del dibuix i, d'altra banda, la nostra percepció del tema que dibuixem. La majoria d'autors coincideixen en els següents:

- el **dibuix descriptiu**.
- La **il·lustració gràfica i el dibuix ornamental**.
- el **dibuix polític** o com a comentari social.
- el **dibuix d'ideació** com a preparatori d'un treball artístic d'una altra disciplina com, per exemple, la pintura, l'escultura, l'arquitectura, el disseny o, fins i tot, els videojocs.
- el **dibuix d'expressió** de la individualitat.
- el **dibuix de construcció**.

Aquesta classificació és convencional i és variable en relació amb les diferents intencions, èpoques i autors. Com acostuma a passar, la realitat és massa complexa per adaptar-se a qualsevol intent humà en classificar-la, i aquesta no escapa d'aquesta problemàtica. Per tant, és convenient assenyalar que cadascuna d'aquestes categories no són excloents de les altres. Per exemple, un dibuix descriptiu d'un paisatge de Rembrandt pot ser, al mateix temps, un magnífic exemple de dibuix auto expressiu. Amb aquesta advertència podem continuar en l'exploració d'aquestes categories com a una aproximació conceptual per comprendre els elements que intervenen en el dibuix, adquirint el sentit en relació amb les diferències d'intencionalitat.

El dibuix descriptiu

La historiadora d'art Svetlana Alpers va plantejar en el seu estudi magistral sobre l'art holandès del segle XVII, *L'art de descriure* la següent lectura sobre les qüestions teòriques sobre la representació de la realitat a través de la pintura: la contraposició del concepte d'art narratiu al de l'art descriptiu. Mentre que el primer la representació artística està basada en un text literari previ que imposa la narrativa d'una història, l'art descriptiu forma part d'una cultura específicament visual que es diferencia i contrasta amb la cultura textual, narrativa, de l'anterior. L'art descriptiu mostra en diferents èpoques la realitat visible amb una gran ostentació de l'habilitat tècnica de l'autor. Els dibuixos descriptius es manifesten, preferentment, a través de retrats, de bodegons, de paisatges i esdeveniments de la vida quotidiana. L'art descriptiu és un regal per als ulls al recrear l'experiència visual. Per a l'autora de *L'art de descriure*, paradoxalment, és més difícil d'explicar amb paraules que l'art narratiu, sempre vinculat a qüestions literàries, fet que permet teoritzar-lo amb més facilitat.

Fig. 1: Exemple de dibuix descriptiu

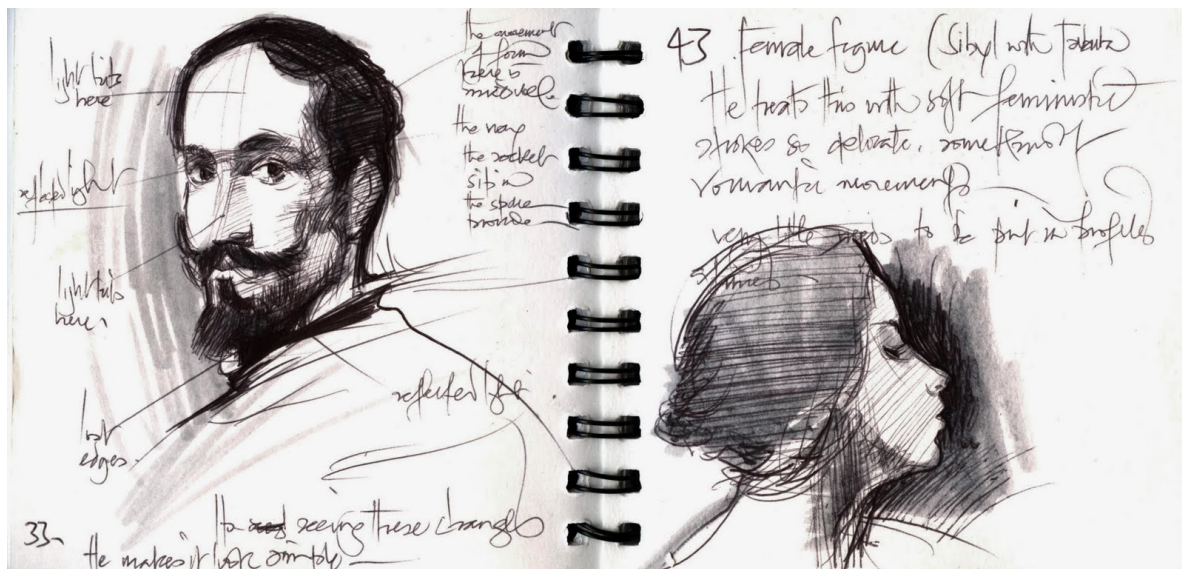

Fig. 2: Exemple de dibuix descriptiu

L'episodi més important en l'intent de conciliar l'experiència visual amb l'ideal d'objectivitat ha passat a ser, avui en dia, a més d'història de l'art, "prehistòria" de la fotografia i dels mitjans tecnològics de producció i reproducció d'imatges.

Fig. 3: Exemple de dibuix descriptiu

Dins del dibuix descriptiu i d'acord amb les aportacions magistrals de Gombrich, és cert que cap artista arriba a dibuixar "allò que veu" completament al marge de qualsevol convenció. Aquesta divergència entre les formes vistes i les formes reals de les coses ha originat comportaments figuratius que van des del caràcter més "òptic" fins al més "conceptual". Els primers basen els seus esforços en el desig constant de prescindir de les convencions, potenciant una anàlisi minuciosa dels elements de la natura així com dels mecanismes visuals humans, per aconseguir imatges cada vegada més plausibles, en el sentit que siguin "traduccions" de la nostra mirada sobre el món. En canvi, els segons creuen en la "convenció" gràfica com a mitjà per reproduir la realitat. En aquest grup

trobaríem especialment als dibuixants del camp de l'arquitectura o derivats d'aquesta, com per exemple l'obra de [Nathan Walsh](#).

La il·lustració gràfica i el dibuix ornamental

El dibuix d'il·lustració és un tipus de dibuix que ve sempre acompanyat d'un text previ de caràcter literari, científic o tècnic. En aquest sentit trobarem en ell diferents gèneres, com pot ser la il·lustració de contes infantils o les il·lustracions científiques. Tot aquest camp està associat al fenomen de la impremta i les arts gràfiques en general.

Fig. 4: Exemple d'il·lustració

Fig. 5: Exemple d'il·lustració

Aquesta categoria de dibuixos poden estar al servei i tenen un caràcter més proper a la ciència i la tecnologia o estar relacionats amb el món de la literatura. A l'univers de les imatges contemporànies es desenvolupa un ampli panorama on les il·lustracions poden representar conceptes abstractes del món de l'economia, diagrames i gràfics de producció, distribució, etc. fins a les imatges més precises i belles de les ciències de la naturalesa.

El dibuix polític

En paraules de Seymour Simmons, el dibuix polític o com a comentari social té una causa justificada

La imatge dibuixada ha servit per completar la informació oral o escrita. Les imatges freqüentment es mantenen en la nostra ment fins i tot després que les paraules hagin desaparegut. Per aquest motiu els dibuixos s'han utilitzat com a mitjà de comunicació, no només com a il·lustració i anunci, sinó també com a comentari social.

Des dels gravats de Goya fins als dibuixos de Grosz, passant per les estampes de Daumier, fins a arribar a les vinyetes del El Roto o de Ferreres, és evident que els artistes han sentit la necessitat d'utilitzar l'art per mostrar la seva visió crítica envers els costums de l'època i la condició humana en general. El dibuix de caràcter polític o de comentari social, del mateix mode que qualsevol de la resta de categories que intenten categoritzar els diferents modes de dibuix, fa difícil encasellar una obra només sota aquest aspecte. No obstant això, és evident que molts dibuixos s'han utilitzat, com a primera intenció, manifestar de forma evident la crítica o el comentari social.

Fig. 6: Exemple de dibuix polític

Fig. 7: Exemple de dibuix polític

Es pot construir com a gènere autònom la caricatura grotesca compromesa en la seva visió i exageració d'algun dels trets dels personatges dibuixats o un aspecte de la realitat, tal com ho fa Daumier en moltes de les seves obres.

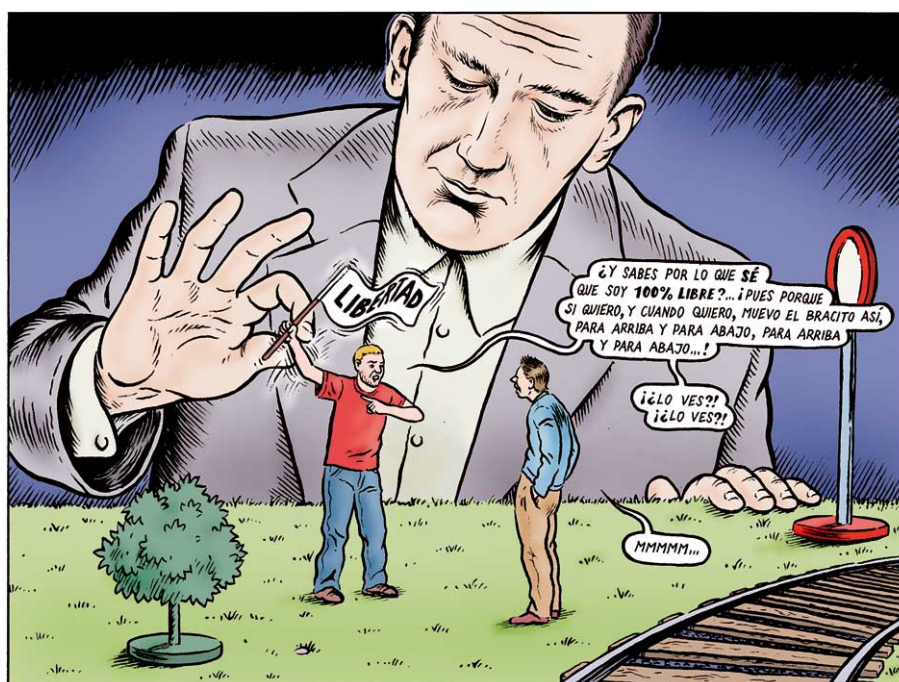

Fig. 8: Exemple de dibuix polític

Tanmateix, alguns dels dibuixos d'aquestes categories semblen limitar-se a realitzar una crònica crua dels esdeveniments, tal com succeeix en la sèrie dels *Desastres de la Guerra* de Goya, uns documents que només es poden equiparar, en la denúncia i contundència,

amb les fotografies més dramàtiques dels reporters de les guerres de l'últim segle i contemporànies.

El dibuix d'ideació

Continuem amb Simmons:

el dibuix, a través de la seva brevetat i immediatesa, també pot ser un mitjà de crist·lització de les idees; quan movem la nostra mà sobre el paper, les idees intuïdes només vagament al principi arriben a adquirir substància. En aquest cas, el dibuix arriba a ser part d'un procés d'ideació que pot transformar-se en una invenció, un edifici, escultura o pintura, així com en un dibuix més acabat

Es pot afirmar que aquesta és una de les funcions més habitual del dibuix, la seva aplicació per a la creació d'obres d'art de tot tipus d'artefactes, en permetre certament “pensar sobre el paper”. Els esborranys serveixen per tantejar diferents solucions i ensenyar variables formals fins a arribar al nivell de concreció capaç de predir l'aspecte d'una obra futura. En aquest sentit, el dibuix és sinònim de projecte, permetent preveure les característiques de qualsevol obra realitzada amb altres mitjans. Es poden trobar fàcilment dibuixos d'aquesta tipologia relacionats amb l'arquitectura, la pintura, l'escultura i el disseny en general.

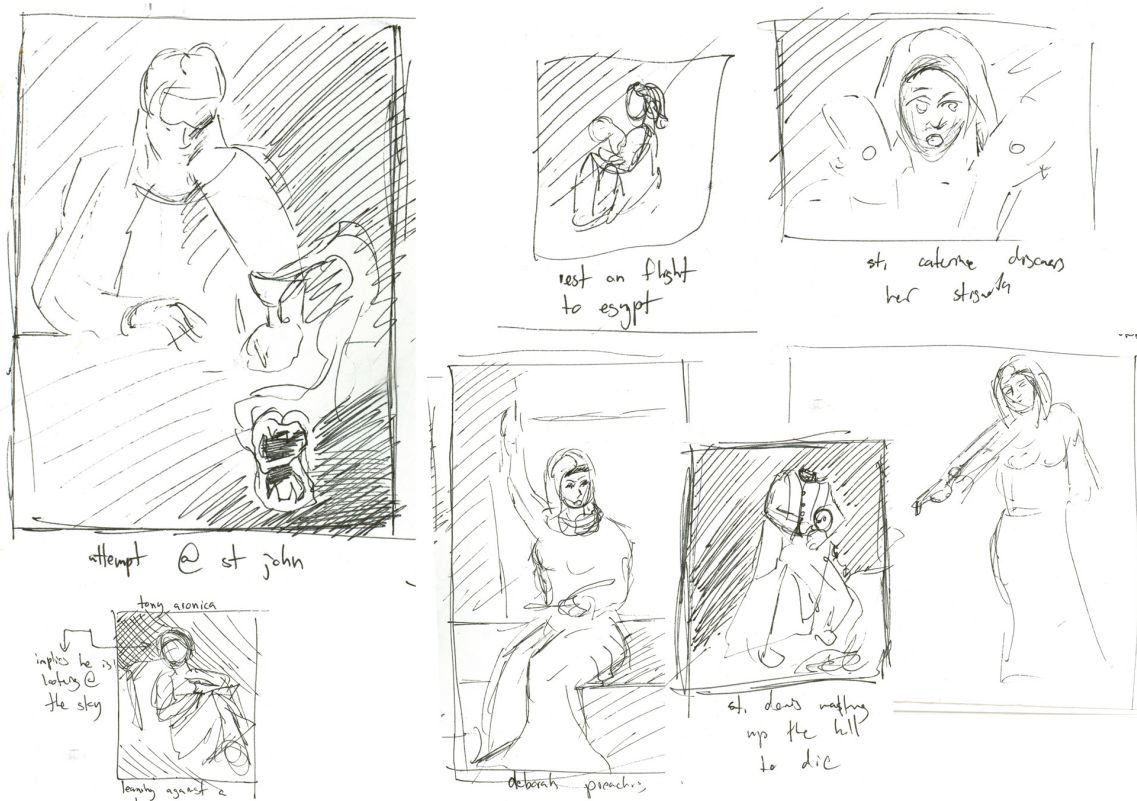

Fig. 9: Exemple de dibuix d'ideació

Els termes utilitzats en el dibuix al llarg de la història per nomenar les primeres fases creatives de l'obra d'art són contundents: esborranys, taques, esgarrinxades... L'etimologia de totes aquestes paraules és altament clarificadora: esborrany o esbós són paraules que vénen de l'italià *bozza*, nom donat a una pedra sense “desbastar”; “esborrany” és paraula que ve, com en castellà s'anomena *bosquejar*, de la mateixa arrel que bosc, i significa “desbastar” un tronc; croquis és un terme que ve del francès, deriva de *croquer* i significa: indicar només a grans trets.

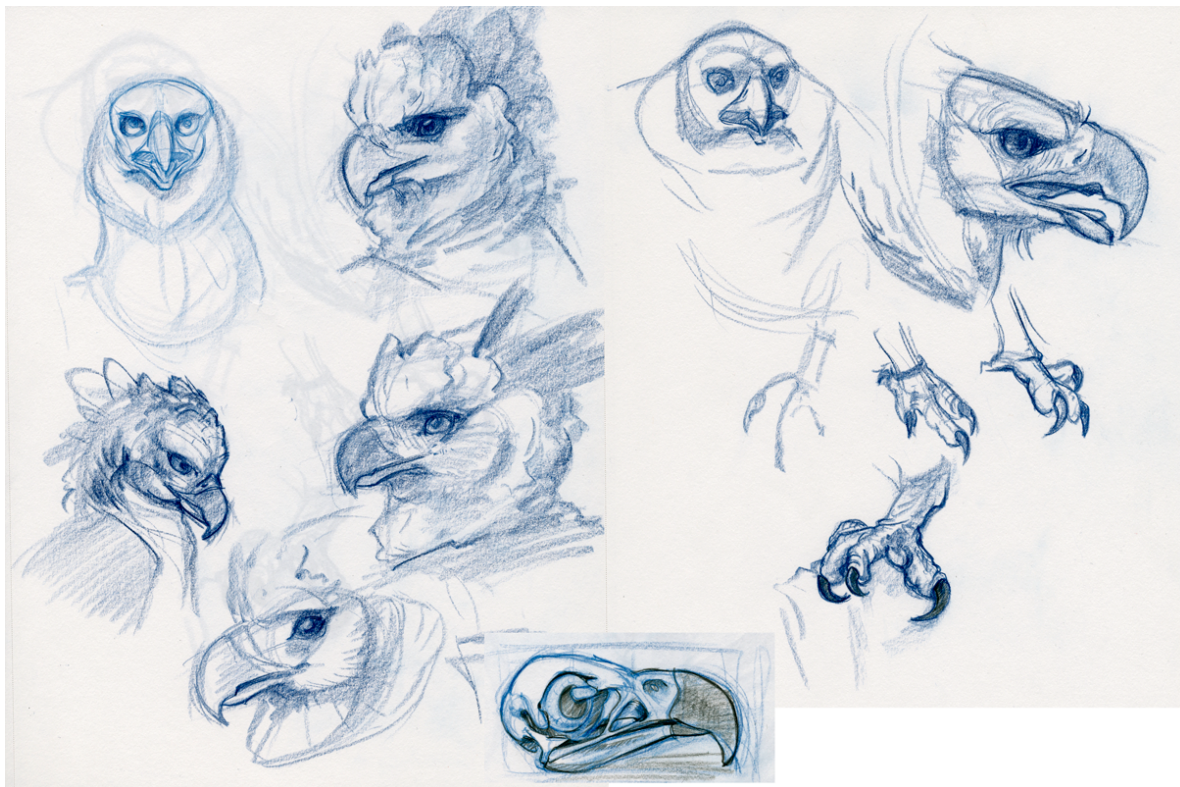

Fig. 10: Exemple de dibuix d'ideació

Tant en les diferents arts com en el disseny, la ideació gràfica és una de les primeres etapes d'un procés que continua en la concreció definitiva i l'execució de l'obra. Des dels primers esborranys, els dibuixos preparatoris o previs d'una obra han estat valorats per la seva capacitat d'expressar el pensament i la idea original de l'artista que servirà per a la seva elaboració i desenvolupament posterior.

El dibuix d'expressió de la individualitat

Dins d'aquesta categoria estètica s'intenta ubicar aquells dibuixos que no només representen l'aspecte sensible del món sinó també que poden expressar aspectes personals i propis de l'autor que els realitza: emocions, imaginació, percepcions i la personalitat del dibuixant. La manera personal de cada autor és el tret que fa possible reconèixer l'autoria; parlar de la "mà" de l'artista és una forma d'expressió que reconeix aquesta evidència, radicalitzada en moltes ocasions en obres que, precisament, es bategen com a "expressionistes".

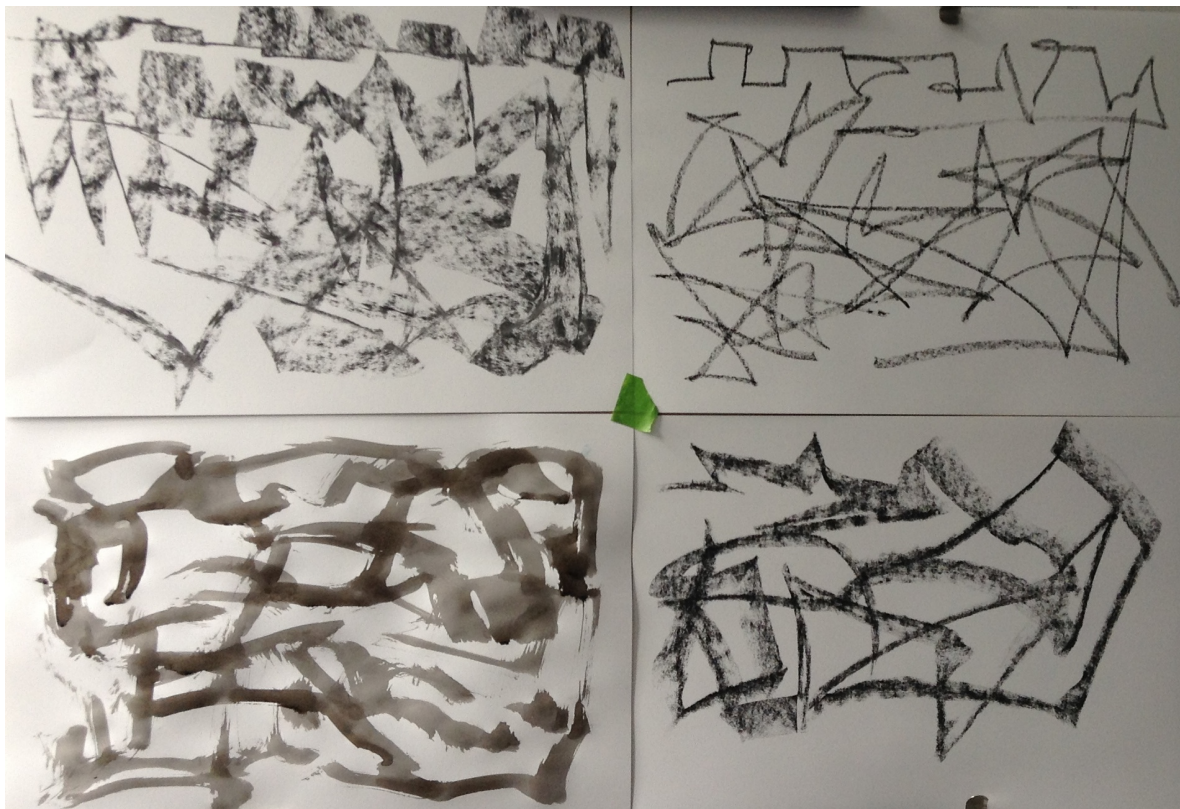

Fig. 11: Exemple de dibuix subjectiu

Per parlar del dibuix gestual o cal·ligràfic s'ha de recordar que l'escriptura comparteix amb el dibuix algunes qüestions comunes, no només d'ordre estètic; la cal·ligrafia també és l'empenta de l'acció física de cada individu en dibuixar, reconeixent-se com les més pròpies i irreproduïbles, això la manifestació de l'ordre subjectiu de la persona, l'empenta on es manifesta la personalitat de l'autor; la grafologia pretén comprendre aquest aspecte de l'escriptura.

Fig. 12: Exemple de dibuix subjectiu

Moltes escoles d'art de Vanguardia han proposat alguns exercicis amb la pretensió d'alliberar les forces expressives i creatives dels alumnes, privilegiant els aspectes motors, emotius i intuïtius més enllà del coneixement exclusivament intel·lectual.

El dibuix constructiu

El dibuix associat a les metodologies de la projecció constitueix un dels apartats més estables i generalitzats dins dels sistemes educatius. Dibuix que té, com a orientació, la finalitat dins del camp del disseny, sigui arquitectonic o industrial. El dibuix de construcció no només pretén mostrar l'aparença visual dels objectes sinó que també cerca expressar la forma en com estan construïts.

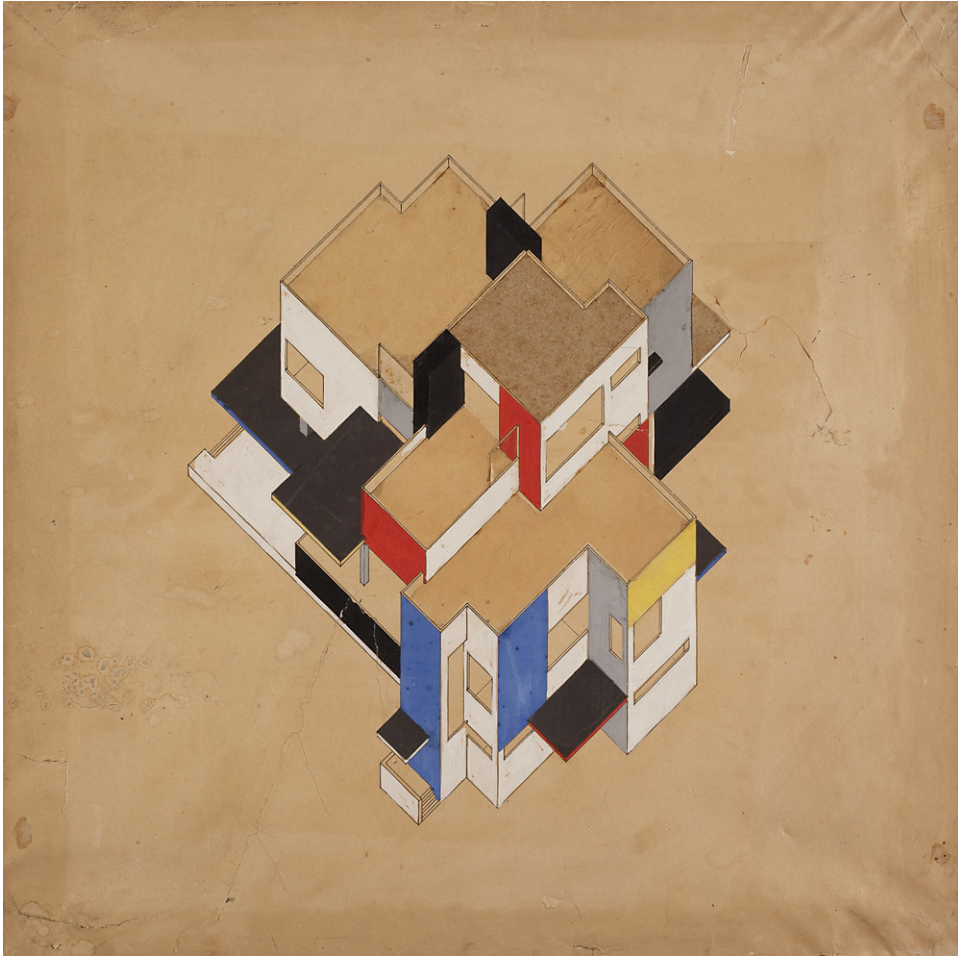

Fig. 13: Exemple de dibuix constructiu

La major part dels dibuixos relacionats amb l'arquitectura, el disseny industrial i la construcció d'objectes en general mostren un interès pels aspectes estructurals de forma, posició i mida de tots els seus elements. En aquest sentit, la geometria apareix com el mitjà idoni que fa possible controlar tots els detalls. Dins d'aquest camp s'arriba a un gènere molt especialitzat i que ha esdevingut matèria específica dels estudis artístics: el *dibuix tècnic* o dibuix geomètric.

El dibuix de construcció acostuma a tenir una funció purament instrumental, al servei de professions com l'arquitectura, l'enginyeria o el disseny, servint en tots aquests casos per a la realització d'obres en la que aquell es fa servir com a previsió.

El dibuix de construcció, pel seu caràcter utilitari, està subjecte a unes convencions de símbols coneguts i compartits per als professionals de diferents especialitats. Això permet utilitzar-lo per comunicar-se, donar instruccions d'execució d'obres i controlar les característiques mètriques, de forma i posició de diferents elements.

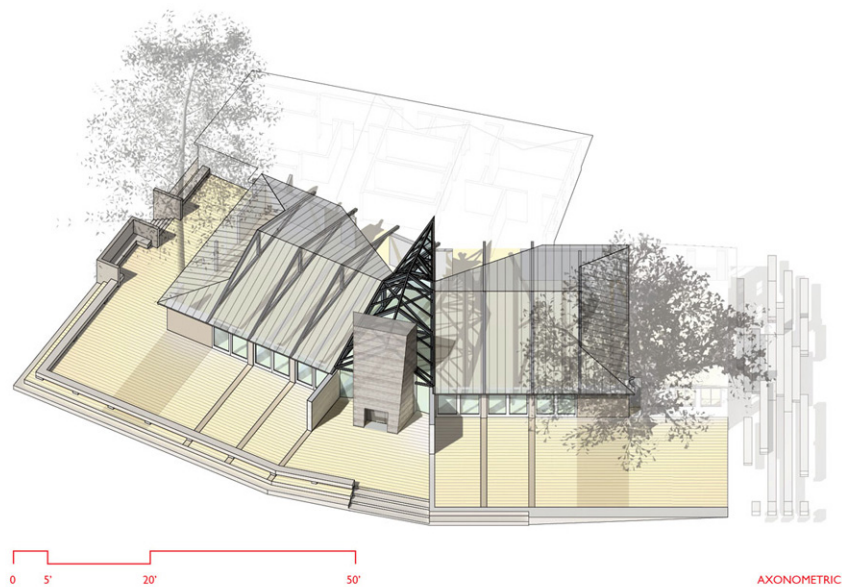

Fig. 14: Exemple de dibuix constructiu

La geometria s'encarrega, per essència, d'aportar la qualitat científica i, per tant, l'objectivitat als dibuixos, traduint i expressant les formes a través de models geomètrics invariables. No oblideu que la geometria és una disciplina científica que té com a objecte d'estudi el concepte d'espai i de les figures que en ell es poden imaginar.